

MOBILNÍ SALAŠ

Danuše Lipová

Se stárnutím populace se klade velký důraz na zajištění kvality závěru života člověka. V současnosti se již neřeší jen zabezpečení základních životních potřeb, ale stále důležitější je spokojenost a zachování co nejdelší soběstačnosti. Účinným nástrojem k udržení fyzických i duševních schopností člověka je aktivizace. Jedná se o činnosti podněcující zejména smysly, které vytvářejí příjemný pocit na obou stranách, jak na straně seniora, tak na straně toho, kdo aktivizaci provádí. Přestože se jedná o velmi významnou a zásluhnou činnost, její výsledek mnohdy nebývá měřitelný. Například u seniorů s demencí je při aktivizaci nutné sledovat řeč těla a hlídat, zda se mu daná činnost líbí. Po jejím skončení však s velkou pravděpodobností velkou část nebo vše zapomene. U této skupiny se proto aktivizační pracovník zaměřuje na momentální prožitek a nečeká na následnou zpětnou vazbu. Účinnými terapeutky při aktivizacích jsou zvířata, která dávají svoji lásku bezprostředně, bez ohledu na znevýhodnění člověka. Na zemědělské usedlosti Bludička v Bludovicích u Nového Jičína vznikl projekt s názvem Mobilní salaš, který se zaměřuje na aktivizaci seniorů a jedinců s handicapem. Nejoblíbenější část tvoří zooterapie.

Autorkou projektu je Ing. Mgr. Gabriela Žitníková, majitelka usedlosti. Bludička se zaměřuje především na chov původní valašské ovce. Podílí se na záchraně tohoto původního plemene a patří k největším chovatelům valašky, jak bývá ovce nazývána, u nás. Na statku je však možnost setkat se i s jinými domácími zvířaty. Jsou zde koně, poníci, osli, kozy, prasata, králíci, slepice, kachny, husy, ale také dva psi. Součástí usedlosti je sad s původními odrůdami ovocných stromů. Je zde naučná zahrádka, bylinková zahrádka, výzkumné pohankové políčko, výukový včelín. Za zmínku stojí expozice staré venkovské školy s původním starobyklým nábytkem. Od roku 2020 je zde otevřená Dílna U Beránka, která zaměstnává osoby s handicapem. V dílně se mimo jiné zpracovává vlna valašek. Zaměstnanci z ní vyrábějí různé dekorativní předměty, jejichž prodejem se přispívá na chod usedlosti. Dále se zde tisknou autorské knihy paní Žitníkové. Všechny části Bludičky na sebe velmi citlivě a vkusně navazují. Návštěva usedlosti u mnohých, zejména starších návštěvníků, vyvolává vzpomínky na dětství prožité na venkově. Propojuje se zde příroda, venkov, prvky reminiscence, zejména vlnné prostředí a klid.

Prvotním impulsem pro vznik Mobilního salaše byl závěr života dědy paní Žitníkové, od kterého zemědělskou usedlost dostala darem. Vážně onemocněl a na sklonku života už nebyl schopen dojít na dvorek nebo na pastvu za svými zvířaty, o které se celý život staral a miloval je. Stejnou ztrátu trpí i mnoho seniorů, kteří z důvodu ztráty soběstačnosti musí opustit svůj domov a závěr života prožít v ústavních zařízeních. Kromě domova často opouštějí i domácí mazlíčky, které si do většiny zařízení vzít nemohou. Paní Žitníková již více než 20 let nabízí prostory farmy k návštěvám dětí, seniorů i lidem s handicapem. Často však narážela na problémy s přepravou imobilních klientů, se zajištěním všech jejich

potřeb. Vznikl tak nápad. Když nemohou potřební dojet za zvířaty na statek, přijedou zvířata za potřebnými.

Projekt s názvem Mobilní salaš dojíždí do zařízení především k seniorům a lidem s handicapem již od roku 2017. Program v domovech seniorů probíhá tak, že se na prostranství před zařízením postaví přenosná ohrádka, do které se umístí hospodářská zvířata. Především ovce, kozy, osel. Pro tyto účely se využívají dokrmovaná jehňata. Jedná se o osiřelá mláďata nebo o mláďata z vícečetných vrhů, které jejich matky odmítly. Tato jehňata na běžných farmách nemají šanci přežít. Na Bludičce je však dokrmují z láhve. Zvíře si tak zvykne na člověka a je pak vhodné pro využití k terapeutické práci. Dále se před zařízením postaví stan s rukodělnou dílnou. Při nepříznivém počasí nebo v zimě se dílna nastěhuje dovnitř zařízení, do společenské místnosti. V Dílně zaměstnanec Bludičky seznámí návštěvníky s tím, jak se zpracovává vlna. Je zde přenosný krampel, na kterém si může návštěvník vyzkoušet kramplování vlny a práci s takto upravenou vlnou. Nejčastěji je to suché plstění pomocí plstící jehly a speciální podložky. Klienti s omezenou koordinací pohybů nebo malé děti si mohou chomáčky vlny nalepit na šablonu beránka, klienti s demencí si vlnu jednoduše jen hladí. V dílně jsou i předměty, které se využívají na salaši, jako například píšťalka, črpák, pastevecký kožich a klobúk aj. Po seznámení s těmito předměty se s nimi návštěvníci mohou vyfotit. Součástí mobilního salaše je i ukázka předení na kolovratu a ukázka ručního stříhání ovcí. Ve stanu jsou k nahlédnutí autorské knihy paní Žitníkové. Návštěvníci si v nich mohou listovat, občas probíhá i skupinové čtení. Část klientů se věnuje práci v rukodělné dílně. Další klienti tráví čas pozorováním a krmením zvířat v ohrádce. Současně probíhá zooterapie. Zpravidla se klientovi sedícímu na invalidním vozíku dává na klín jehně, které může hladit, mazlit se s ním, hovořit k němu. Probíhá oslíkoterapie, kdy paní Žitníková přichází s oslíkem k jednotlivým návštěvníkům. Ti s ním komunikují, hladí ho, mazlí se s ním, jak kdo potřebuje. Paní Žitníková je zde jen jako průvodce a dohlíží na komfort zvířete i klienta. Veškerou práci odvádí oslík Kája sám. Dochází tak ke zcela nenásilné a velmi účinné aktivizaci klienta. V momentě, kdy proběhne zooterapie u všech zájemců, přemístí se zvíře i dovnitř zařízení k osobám, které jsou trvale upoutané na lůžko a v terapii se pokračuje.

Oslíkoterapie se stala součástí programu Mobilního salaše náhodou. Oslík, kterého majitelé brali do ohrádky k dokreslení atmosféry stáje a sloužil k vození dětí, se postupně stal hlavní atrakcí programu. Paní Žitníková má mnohaleté zkušenosti s hipoterapií, která byla jedním z důvodů založení občanského sdružení Bludička v roce 2006. Hipoterapii provozovala přímo na usedlosti s chladnokrevnými koňmi z vlastního chovu. Klienty byli dospělí i děti s fyzickým a mentálním postižením. K terapii využívající psychiku koně ji inspirovali terapeuti ve Francii, kteří chodí s koňmi přímo do zařízení k ležícím pacientům a seniorům. Ti si zvíře mohou pohladit, pomazlit se s ním. Vytipovala si vlastní koně, kteří by byli pro terapii u lůžka klienta vhodné povahou. Narazila však na zásadní problém, a tím jsou stísněné prostory v našich zařízeních. Vytočit se s tak velkým zvířetem v malém pokoji klienta by bylo velmi často nebezpečné nebo nemožné. Nechtěla se však myšlenky na terapii u lůžka vzdát. Narazila na stránky www.emilpomaha.cz, kde majitelka provádí výše popisované činnosti s poníkem. Ze tří poníků, kteří na Bludičce v té době žili, však nebyl ani jeden povahově vhodný pro terapii. Volba padla na oslíka Kāju. Je to zvíře

s vyrovnanou povahou a obrovskou mírou empatie. Navíc má díky velkým uším i roztomilý výraz, kterým si snadno získává důvěru lidí.

Na oslíkoterapii bylo třeba zvíře speciálně připravit. Kája byl zvyklý trávit čas především venku nebo ve stáji, která je velmi odlišná od běžných obytných prostor. Oslík si musel přivyknout na stísněné podmínky a uzavřené prostory. Bylo třeba ho naučit pohybovat se v těchto prostorách, chodit po měkkém povrchu, procházet mezi nábytkem. Trénovala se manipulace v místech, kde se nemůže jednoduše otočit, ale cestu, kterou přijde, musí zpátky vycouvat. Bylo třeba ho seznámit s pro něj neznámými předměty, jako jsou zrcadla, skleněné nádoby, houpací křeslo aj. Poznával nové zvuky, které běžně v místnostech jsou. Naučil se jezdit výtahem, je schopen překonat i několik schodů. Na jedné z návštěv odlehčovací služby Pohoda v organizaci ProSenior Nový Jičín se Kája poprvé setkal s hrajícím televizorem, který ho velmi zaujal. Vznikla komická situace, kdy společně s klientem několik minut se zájmem sledoval vysílání. Pro účely oslíkoterapie je oslík speciálně vybavený. Má ušitou protiskluzovou obuv, neboť v zařízeních jsou zpravidla pro kopyta kluzké povrchy a zvíře by se mohlo zranit. V obuvi se Kája musel naučit chodit. Je vyrobená z gumy a její nevýhodou je neprodyšnost materiálu. Z důvodu prevence onemocnění kopyt v ní oslík tráví jen nezbytně nutnou dobu. Pod ocasem má připevněný speciálně ušitý vak k zachycení případných exkrementů. Dále je kromě majitelky osla důležitý doprovod s kbelíkem pro zachycení případného močení. Zvíře potřebu zpravidla nevykoná, ale jelikož je pro něj práce v neznámém prostředí do jisté míry stresující, nelze nic podcenit. Oslíkoterapie je mezi klienty nejoblíbenější a nejvyhledávanější částí programu Mobilní salaš. Svědčí o tom mj. výsledek evaluační studie, která proběhla v rámci bakalářské práce s názvem „Aktivizační program pro seniory využívající kontext venkova“ v roce 2021, kdy byli klienti zařízení v různých časových odstupech po ukončení akce opakovaně dotazováni na zkušenosti s Mobilní salaší. Ve vzpomínkách nejvíce zůstal přímý kontakt se zvířetem, především s oslíkem Kájou.

Jelikož je o Mobilní salaš zájem, bylo třeba vymyslet více variant programu. Vznikly tak různé varianty Mobilního salaše dle ročních období. Např. na jaře se věnuje zrodu, mláďatům, Velikonocům, v zimě je téma vánoční, zaměřeno především na Živý betlém. Bludička tak může dojíždět do stejného zařízení opakovaně, na což zejména senioři velmi pozitivně reagují, neboť se setkávají s již známými lidmi i zvířaty. Pokaždé se však dozví i něco nového. Při první návštěvě Mobilního salaše se v zařízení zpravidla hodně fotografuje, natáčejí se reportáže pro regionální televize, dělají se rozhovory. Dochází k důležité části, která propaguje pestrost programu daného zařízení i samotný Mobilní salaš. Celou akci provází větší ruch, což negativně odnáší klient, protože není dostatek času a zejména klidu potřebného pro zooterapii. Při opakovaných návštěvách již bývá větší klid a potřebný prostor pro individuální kontakt klienta se zvířetem. Klient a jeho potřeby se stávají prioritou, což je hlavním smyslem celé terapie.

V předvánočním čase je možné se s Mobilní salaší setkat nejen v sociálních zařízeních, ale i na náměstích, kde bývá součástí vánočních trhů. Například v Novém Jičíně, Valašském Meziříčí nebo v Ostravě Porubě, kde bývá dokonce dva dny. Tyto akce Bludička využívá jednak k prodeji výrobků vyrobených ve své chráněné dílně, ale zejména k propagaci své tolik důležité a smysluplné práce.

Terapeutický oslík Kája při práci. Fotografie z archivu Gabriely Žitníkové.

Zdroje

LIPOVÁ, Danuše. *Aktivizační program pro seniory využívající kontext venkova*. Opava: Slezská univerzita v Opavě: 2022. Bakalářská práce. Vedoucí práce V. ZÁVRSKÁ.

Autor

Bc. Lipová Danuše
zástupce vedoucí, Ekonomicko-administrativní pracovnice
ProSenior, Pod Lipami 19, Nový Jičín
danuse.lipova(@)novyjicin.cz